

Programozás alapjai II. (3. ea) C++

OO paradigmák, osztály, operátorok átdefiníálása

Szeberényi Imre, Somogyi Péter
BME IIT

<szebi@iit.bme.hu>

Programfejlesztés

- Feladatanalízis
  - világ = dolgok + tevékenységek
- Modellezés
- Tervezés
  - absztrakció (elvonatkoztatás a részletektől)
  - dekompozíció (részfeladatra bontás)
- Implementáció (programozás)
  - program = adatstruktúrák + algoritmusok

Néhány programozási módszer

- Korai szoftverképzítés
- Strukturált
- Moduláris
- Objektum-orientált
- Funkcionális
- Deklaratív
- Adatfolyam-orientált
- Aspektus-orientált
- ...

Korai szoftverképzítés jellemzői

- többnyire gépi nyelvek
- nehezen követhető
- nehezen módosítható
- nincsenek letisztult vezérlési szerkezetek
  - ciklusba nem illik beugrani
- zsenigyanús programozók
- pótolhatatlan emberek, nem dokumentáltak
- szoftverkrízis kezdete (1968)

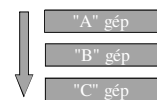
<http://homepages.cs.ncl.ac.uk/brian.randell/NATO/NATOReports>

Gépi nyelv ?

```
// Kírnunk egy stringet void print(String str)
00401350 push    ebp
00401351 mov     ebp,esp
00401353 sub     esp,40h
00401356 push    ebx
00401357 push    esi
00401358 push    edi
00401359 lea    edi,[ebp-40h]
0040135C mov     ecx,10h
00401361 mov     eax,0CCCCCCCCh
00401366 rep stos dword ptr [edi]
00401368 mov     eax,dword ptr [ebp+8]
0040136B push    eax
0040136C push    offset string "%s" (0042201c)
00401371 call   printf (004037d0)
00401376 add     esp,8
00401379 pop     edi
0040137A pop     esi
0040137B pop     ebx
0040137C add     esp,40h
0040137F mov     ebp,esp
00401381 call   __chkesp (00403620)
00401386 mov     esp,ebp
00401388 pop     esp
00401389 ret
```

Strukturált tervezés

- "oldd meg a feladatot" -> "gépen futó pr."
(E.W.Dijkstra, C.A.Hoare)
- fokozatos finomítás
- absztrakt gépek rétegei
  - absztrakció:
    - részletektől való elvonatkoztatás, hasonlóságok felismerése, ábrázolás, műveletvégzés, axiómák felállítása
  - dekompozíció:
    - részekre bontás, egymástól függetlenül kezelhető kisebb feladatok elhatárolása, határfelületen "látható" viselkedések meghatározása

Strukturált tervezés /2

- strukturált adatok, tipizálás
- strukturált műveletek, tipizálás
- előnyök:
  - áttekinthetőbb, minden réteghez önálló döntések,
  - hordozhatóság
- hátrányok:
  - adatstruktúrákat nagyon pontosan kell definiálni a magasabb absztrakciós szinteken is,
  - hatékonysági problémák
- PASCAL nyelv (blokkok fa struktúrája)

Moduláris tervezés

- modul: önálló egység meghatározott kapcsolódási felülettel (interface)
- cserélhető
- önállóan fordítható
- önállóan tesztelhető
- információ elrejtése
- funkcionális megközelítés
- modulban a belső kötés erős
- modulok között a kötés gyenge

Moduláris tervezés /2

- egy adatszerkezeten egy funkció
- előnyök:
  - funkcionális bontás magától értetődő
  - interfészek jól kézben tarthatók
- hátrányok:
  - esetenként több példány az elrejtés miatt
  - az adatok megjelennek az interfészekben, így azok "kőbe" lettek vésvé
- FORTRAN, MODULA-2, ADA

Dekompozíció

- Felbontás egyszerűbb részfeladatokra
- A felbontás absztrakt, ha
  - a felbontás anélkül történik, hogy a részeket pontosan meg kellene oldani, vagy meg kellene érteni;
  - csak a felület megadására szorítkozik (a kapcsolódáshoz);
  - a részletek megadását elodázza

Funkcionális dekompozíció

- Mit csinál a rendszer?
  - Strukturáló szempont: tevékenység
- Tevékenység: résztevékenységekre bontunk
  - absztrakt: mit csinál a résztevékenység anélkül, hogy kellene tudni, hogy hogyan csinálja
- Adatok: résztevékenységek ki-bemenete
  - nem absztrakt, mert tudnunk kell a pontos adatszerkezetet

Feladat: komplex számok

- Olvassunk be 10 komplex számot és írjuk ki a számokat és abszolút értéküket fordított sorrendben!
- Funkcionális dekompozíciónál az adatokon végzett tevékenységekre koncentrálunk:

Tevékenység	Adat
beolvasás() és tárolás	Komplex, KomplexTömb
kiírás()	Komplex, KomplexTömb
abs()	Komplex

Funkcionális dekompozícióval

```
struct Komplex {
    double re, im;
};

int main() {
    Komplex t[10]; // adatok
    beolvasas(t); // művelet
    kiiras(t);    // művelet
    return 0;
}
```

Funkcionális dekompozícióval/2

```
double abs(Komplex k){//adatot ismerni kell
    return sqrt(k.re*k.re + k.im*k.im);
}
void beolvasas(Komplex t[]){//ismerni kell
for (int i=0; i<10; i++)
    cin >> t[i].re >> t[i].im;
}
void kiiras (Komplex t[]) {//ismerni kell
for (int i=9; i>=0; i--)
    cout << t[i].re << '+' << t[i].im << 'j'
    << abs(t[i]) << endl;
}
}
```

Kőbe vésett adatszerkezet

- Ahhoz, hogy dekompozíció során nyert funkciók megvalósíthatók legyenek, rögzíteni kell a funkciók által kezelt adatok formátumát, struktúráját.
  - pl. el kell dönteni, hogy tömböt használunk, melynek a szerkezetét pontosan meg kell adni.
- Nehezen módosítható (pl. átállítás polár koordinátákra)
- Nehezen használható fel újra.
- Az adat nem absztrakt

Absztrakt adattípus

Az adat matematikai modellje

- viselkedésre koncentrálunk (viselkedési osztály)
- értékészlet és az azon értelmezett
- a művelet halmaz a lényeges
- művelet: leképezés az értelmezési tartomány és az értékészlet között
- a művelek algebrai leírással megadhatók
- nem kell ismerni a megvalósítást, azt sem, hogy mi a konkrét adat, csak a műveleteket
- egy adaton több funkció
- pl: komplex, verem, sor, tömb, lista, fa, stb.

Objektum

- Az OBJEKTUM testesíti meg a konkrét adatot és a rajta végezhető műveleteket
- egyedileg azonosítható
- viselkedéssel és állapottal jellemezhető
- felelőssége és jogköre van
- képes kommunikálni más objektumokkal
- a belső adatszerkezet, és a műveleteket megvalósító algoritmus rejtve marad
- könnyen módosítható
- újrafelhasználható
- általánosítható

Objektum orientált dekompozíció

- Kik a probléma szereplői?
  - Strukturáló szempont: dolgok (alany, adatok)
- Dekompozíció: szereplőkre (objektumokra) bontunk
- Adat:
  - absztrakt: a belső szerkezetet eltakarjuk
- Tevékenységek: műveletek a szereplőkön (ige)
  - absztrakt: nem kell tudni, hogy hogyan működik.

A feladat OO dekompozícióval

- Olvassunk be 10 komplex számot és írjuk ki a számokat és abszolút értéküket fordított sorrendben!
- Objektum orientált dekompozíció használatakor az absztrakt adatra koncentrálnunk:

Szereplő (objektum)	Művelet (üzenet)
Komplex	beolvas(), kiir() abs()
KomplexTar	tarol() elovesz()

A feladat OO dekompozícióval/2

```
Komplex k; // beolvas, kiir, abs
KomplexTar t; // tarol, elovesz
for (int i = 0; i < 10; i++) {
    k.beolvas();
    t.tarol(i, k);
}
for (int i = 9; i >= 0; i--) {
    k = t.elovesz(i); k.kiir();
    cout << ' ' << k.abs() << endl;
}
```

a k objektum beolvas műveletét aktivizáljuk

Objektum orientált modell

- az objektumok jelentik a valóság és a modell kapcsolatát
- együttműködő objektumok
- megvalósítás: objektumokat „szimuláló” programegységekkel

Komplex obj. megvalósítása C-ben

```
struct Komplex { double re, im; };
```

Az összetartozásra csak a név utal

```
void beolvasKomplex(Komplex *kp);
double absKomplex(Komplex *kp);
void setKomplex(Komplex *kp,
                double r, double i);
```

```
struct Komplex k1, k2; // deklaráció és definíció
setKomplex(&k1, 1.2, 0); // inicializálás
f = absKomplex(&k1);
f = absKomplex(&k2);
```

Névtér hiánya

Interfész függvények paraméterei

```
setKomplex(Komplex *kp, double r, double i);
```

funkció +
obj. típusa

melyik
konkrét adat

művelet
operandusa

```
void beolvasKomplex(Komplex *kp);
double absKomplex(Komplex *kp);
```

Ilyen paraméterezést használtunk a laborban a String esetében is.

OO paradigmák

- egységbezárás (encapsulation)
  - osztályok (adatszerkezet, műveletek egységbezárása)
- többarcúság (polymorphism)
  - műveletek paraméter függőek, tárgy függőek (kötés)
- példányosítás (instantiation)
- öröklés (inheritance)
- generikus adatszerkezetek és algoritmusok

Egységbezáras C++-ban

```
struct Komplex {
    double re, im;
    void set(double r, double i);
    double abs();
};
Komplex k1, k2;
k1.re = 1.2; k1.im = 0;
k1.set(1.2, 0);
f = k1.abs();
setKomplex(&k1, 1.2, 0);
```

adatok

tagfüggvények

A fv. névben elég a funkciót jelölni.
A saját adatot sem kell átadni.

setKomplex(&k1, 1.2, 0);

k1, k2 objektum: adatok és a rajta végezhető műveletek

Adattakarás C++-ban

```
struct Komplex {
private:
    double re, im;
public:
    void set(double r, double i);
    double abs();
};
Komplex k1;
k1.re = 1.2; k1.im = 0;
k1.set(1.2, 0);
f = k1.abs();
```

privát adatok

nyilvános tagfüggvények

Közvetlen hozzáférés a priváthoz TILOS

k1.set(1.2, 0);
f = k1.abs();

CSAK ÍGY

Osztály

- Objektum osztály $\equiv$ objektum fajta, típus (viselkedési osztály)
- Osztály $\neq$ Objektum
- Objektum $\equiv$ Egy viselkedési osztály egy konkrét példánya.

osztály

Komplex k1, k2, k3;

objektumok

C++-ban a struct egy osztály!

Adatelérés megvalósítása

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    void set(double r, double i) { re = r; im = i; }
};
Komplex k1; k1.set(1.2, 3.4);
```

C++

```
struct Komplex { double re, im; };
void setKomplex(struct Komplex *this, double r, double i) {
    this->re = r;
    this->im = i;
}
struct Komplex k1; set(&k1, 1.2, 3.4);
```

C

a konkrét objektumra mutat

this pointer $\equiv$ példányra mutató ptr.

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    void set(double re, double im) {
        this->re = re; this->im = im;
    }
};
double Komplex::abs() {
    return sqrt(this->re * this->re + this->im * this->im);
}
Komplex k1, k2; double f = k1.abs();
```

k2.set(2, 1, -4);

*this azt az objektumot jelenti, amelyre a tagfüggvényt meghívták.

Kívül és belül definiált tagfüggvény

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    void set(double r, double i) { re = r; im = i; }
    double abs();
};
double Komplex::abs() { return sqrt(re*re+im*im); }
int main() {
    Komplex k1; k1.set(1.2, 3.4);
    cout << k1.abs();
}
```

adatok privátak

inline-nak megfelelő

scope operátor

Tagfüggvények szerepe

- Privát adatok lekérdezése (getter fv.)
- Privát adatok beállítása (setter fv.)
- Objektum állapotának (adatainak) változtatása
- Műveletek az adatokkal
- Adatok létrehozása
- Adatok megszüntetése

Konstans tagfüggvények

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    void set(double r, double i) { re = r; im = i; }
    double getRe() const { return re; }
    double getIm() const { return im; }
    double abs() const;
};
double Komplex::abs() const {
    return sqrt(re*re + im*im);
}
```

Nem változtat(hat)ja meg az állapotot (adatokat)

Alapértelmezett tagfüggvények

Automatikusan keletkező (implicit deklarált):

- Konstrktor
  - Létrehozza az objektumot
- Destruktor
  - Megszünteti az objektumot
- Másoló konstrktor
  - Másolás útján hoz létre új objektumot
- Értékadás (értékadó operátor)
  - Új értéket ad egy létező objektumnak
- Címképző és dereferáló operátorok

Konstrktor

KONSTRUKTOR: Az objektum létrejöttékor hívódik. Feladata, hogy alapállapotba hozza az objektumot. Ha nem deklarálunk egyet sem, akkor implicit jön létre.

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    Komplex() { } // konstrktorok nincsen típusa
    Komplex(double r, double i) { re = r; im = i; }
};
Komplex k1; // paraméter nélkül hívható (default)
Komplex k2 = k1; // másoló (copy) ctr. (ez most implicit)
Komplex k3 = Komplex(1.2, 3.4);
```

Ilyen üres programozott törzs keletkezik implicit módon

ideiglenes objektum

Destruktor

DESTRUKTOR: Az objektum megszüntetésekor hívódik. Alapvető feladata, hogy megszüntesse az obj. által din. mem. területen létrehozott objektumokat/adatokat.

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    ~Komplex() { } // destruktornak paramétere sincs
};
{
    Komplex k1; // paraméter nélkül hívható (default)
    Komplex k2 = k1; // másoló (copy) konstrktor
} ← destruktorkok hívódnak
```

Ez keletkezne implicit módon

destruktorkok hívódnak

Komplex példa újból

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    Komplex(double r) { re = r; }
    Komplex(double r, double i) { re = r; im = i; }
    double getRe() const { return re; }
    double getIm() const { return im; }
    ~Komplex() { cout << "Nincs mit megszüntetni"; }
};
{
    Komplex k1(1.3, 0); // definíció és inic.
    Komplex k2(3), k3;
}
```

Nincs ilyen konstr.

destruktorkok meghívódnak

Default argumentummal

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    Komplex(double r = 0, double i = 0) { re = r; im = i; }
    double getRe() const { return re; }
    double getIm() const { return im; }
    void kiir(ostream& os = cout) const;
    ~Komplex() { cout << "Nincs mit megszüntetni"; }
};
void Komplex::kiir(ostream& os) const {
    os << re << '+' << im << '\n';
}
```

Csak az egyik helyen, tipikusan a deklarációnál jelöljük a default-ot!

Paraméter nélküli (default) konstr

Objektum létrehozása alapállapottal.
Automatikusan hívódik minden olyan esetben, amikor az objektumnak alapállapotban kell létrejönnie. Pl:

- nem paraméteres ctor-t hívtunk (Komplex k1;)
  - tömbelemek létrehozásánál (Komplex kt[10];)
  - tartalmazott objektumoknál
struct Fraktal { Komplex c; int i; .... };
  - származtatásnál (ld. később)
- Nem keletkezik implicit, ha van legalább 1 explicit

Most itt tartunk

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    Komplex(double r = 0, double i = 0) { re = r; im = i; }
    double getRe() const { return re; } // hasonlóan getIm() is
    void kiir(ostream& os = cout) const;
    void setRe(double r) { re = r; } // hasonlóan setIm(double) is
    void beolvas(istream& is = cin);
};
int main() {
    Komplex k1, k2(1, 1), kt[10], k3;
    kt[2].kiir(); // itt mit ír ki?
    Komplex *kp = new Komplex[100]; // mi történik itt?
    delete[] kp; }
}
```

Mit tud az osztályunk?

- Azokat a műveleteket (metódusokat), amit implementáltunk (set/get, kiír, beolvas, ...)
- + néhány alapértelmezett dolgot, amit az ajándékba kapott implicit deklarált tagfüggvények valósítanak meg pl:
Komplex k4 = Komplex(1,8) // inicializálás
k1 = k2; // értékadás
Komplex *p = &k1; // címképzés
k2 = *p; // dereferálás
- Összeadni nem tud?

Tud összeadni, ha megtanítjuk

- Az operátorokat függvények valósítják meg.
- A függvények túlterhelhetők.
- Majdnem minden operátor túlterhelhető, ha legalább az egyik operandus objektum.

Komplex összeadás:

- Globális operátorral (eddig ilyenek voltak)
- Tagfüggvénnyel (miért ne lehetne op. tagf.)

$k1 = k2 + k3$

- először a + -t kell kiértékelni:
  - ha a bal oldal objektum, akkor van-e megfelelő, azaz $k2.operator+(k3)$ formára illeszkedő tagfüggvénye ha nincs, vagy beépített típus és a jobb old. obj., akkor
  - van-e megfelelő globális függvény, azaz $operator+(k2, k3)$ formára illeszkedő függvény.
- Ugyanez történik az = -vel is, de ehhez van implicit deklarált függvény abban az esetben, ha mindkét oldal azonos típusú, aminek a hatása az, amit várunk: értékadás.

Műveletekkel bővített Komplex

```
class Komplex {
    double re, im;
public:
    ....
    Komplex operator+(const Komplex& k) const
    { Komplex sum(k.re + re, k.im + im); return sum; }
    Komplex operator+(const double r) const
    { return operator+(Komplex(r)); }
}; ....
Komplex k1, k2, k3;
```

Alapértelmezett

k1 + k2;   k1 + 3.14;   k1 = k2;

3.14 + k1; // bal oldal nem objektum!
// Ezért globális függvény kell!

double + Komplex

```
class Komplex { ..... };
Globális fv., nem tagfüggvény:
Komplex operator+(const double r, const Komplex& k) {
    return Komplex(k.re + r, k.im);
}
```

Baj van! Nem férünk hozzá, mivel privát!

1. megoldás: privát adat elérése pub. fv. használatával:

```
Komplex operator+(const double r, const Komplex& k) {
    return Komplex(k.getRe() + r, k.getIm());
}
```

Publikus lekérdező fv.

Kiírás: cout << k1

A bal oldal objektum ugyan, de nincs a kezünkben. Ezért csak egy operator<<(cout, k1) hívásra illeszthető globális függvénnyel lehet megoldani:

```
ostream& operator<<(ostream& os, const Komplex& k)
{ k.kiir(os); return os; }
```

Így láncolható

cout << k1 << k2;

Beolvasás: cin >> k1

A bal oldal objektum ugyan, de nincs a kezünkben. Ezért csak egy operator>>(cin, k1) hívásra illeszthető globális függvénnyel lehet megoldani:

```
istream& operator>>(istream& is, Komplex& k)
{ k.beolvas(is); return is; }
```

A kiir() és a beolvas() tagfüggvény akár el is hagyható:

```
ostream& operator<<(ostream& os, const Komplex& k) {
    return os << k.getRe() << ' ' << k.getIm() << 'j';
}
```

Op. túlterhelés szabályai

- Minden túlterhelhető kivéve:
  - . :: ?: sizeof
- A szintaxis nem változtatható meg
- Az egyop./kétop. tulajdonság nem változtatható meg
- Precedencia nem változtatható meg
- operator++()   -- pre (++i)
- operator++(int)   -- post (i++)
- operator double()   -- cast (double)
- operator[] (typ i)   -- index (typ tetszőleges)
- operator()   -- függvényhívás

Op. túlterhelés előnye/hátránya

Előnyök

- Szokásos aritmetikai, logikai funkciók
  - Teljes aritmetika (pl: komplex)
  - Összeadás növelés (pl. dátum)
  - Összehasonlítás

Hátrányok

- Szokásostól eltérő funkciók esetén zavaró lehet
  - (double)Komplex(3, 5) – mit jelent?
  - „almás” + „rétes” =?= „rétes” + „almás”
    - A kommutativitás sérül. Lehet, hogy zavaró.
  - cout << 1;

Egy furcsa példa

```
Komplex k1, k2;
double d = (double)k1; // mit jelent? valós rész? abs?
Jelentse a valós részt:
Komplex {
    ...
    operator double() { return re; } // formálisan nincs típusa !!!
};
```

Veszély! A típuskonverzió automatikus is lehet!

P! $k1 + 3.14 \implies (double)k1 + 3.14$ lesz, ha nincs
operator+(Komplex, double)

Demo

```
#include <iostream>
using std::cout;
using std::endl;
struct Valami {
    Valami() { cout << "HAHO!" << endl; }
    ~Valami() { cout << "Jaj!" << endl; }
};
int main() {
    cout << "1." << endl; Valami o1;
    cout << "2." << endl; Valami o2;
    Valami *o3 = new Valami;
    return 0;
}
https://git.ik.bme.hu/Prog2/eloadas\_peldak/ea\_03
```